

VERGETEN
BOEZEMSCHEIDINGEN

Gebouwd voor de oorlog, nu geschikt voor waterveiligheid

Je kunt maar beter goed voorbereid zijn. Met dat idee legden provincies tijdens de Koude Oorlog talloze sluisjes, dammetjes en schotbalkkeringen aan. Ze moesten bij bombardementen van waterkeringen voorkomen dat de polder onderliep. De bommen kwamen niet en de voorzieningen raakten in vergetelheid. Maar nu groeit het besef dat ze prima van pas kunnen komen bij huidige wateropgaven, zoals waterveiligheid.

Naast oude gebouwen zoals stoomgemalen, die officieel als monument zijn aangewezen, bezitten de waterschappen - vaak zonder het te weten - over nog veel meer erfgoed. Over mogelijkheden om dit erfgoed te beschermen én te benutten, hield Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA) een symposium bij stoomgemaal De Tuut in Appeltern. Thema: Waterstaatkundig erfgoed en de manier waarop waterschappen hiermee omgaan. >

TEKST DORIEN TER VELD
BEELD PROVINCIE ZUID-HOLLAND,
ISTOCKPHOTO

Pieter-Jan Hofman

Robin Biemans

Akke de Vries

Stoomgemaal De Tuut
in Appeltern

'BOEZEM- SCHEIDINGEN UIT DE KOUDE OORLOG ZIJN PRIMA GESCHIKT OM OVERSTROMINGS- WATER NAAR BERGINGS- GEBIEDEN TE LEIDEN'

Speciale aandacht was er voor bijzondere waterstaatkundige constructies in oorlogstijd, ofwel BWO's. Eén van de sprekers was Pieter-Jan Hofman, adviseur waterveiligheid, bij provincie Zuid-Holland. "Aan het eind van WOII, toen er meer vliegtuigen kwamen, beseften we hoe makkelijk dijken en andere waterkeringen vanuit de lucht gebombardeerd konden worden", vertelde hij. De Koude Oorlog deed de regering dan ook besluiten dat we ons watersysteem beter moesten beschermen. De voorzieningen die de provincies bouwden in de jaren zestig en zeventig, vielen onder de Wet BWO, ofwel de Wet Bescherming Waterstaatswerken in Oorlogstijd. Deze trad in 1952 in werking."

Boezemscheidingen

"Onder de Wet BWO werd, met name in de westelijke provincies, een uitgebreid systeem van boezemscheidingen aangelegd", vertelt Hofman. "In feite waren dit schuiven waarmee boezemwateren afgescheiden konden worden van de rest van het watersysteem. Mocht een bom een bres slaan in een waterkering, dan zouden geïnstrueerde burgers zich haasten om de schuiven te laten zakken, zodat de waterschade in polders beperkt bleef. Deze boezemscheidingen zie je trouwens nog steeds terug in het landschap. Je herkent ze meestal aan een hijskraantje naast de watergang en een

schotbalkkist waar de schotbalken in zijn opgeslagen. Je vindt ze vaak op onopvallende plaatsen, bijvoorbeeld naast bruggetjes. Dit was ook praktisch, want vanaf een brug kon men de schotbalken makkelijker afzinken in de schotbalkspinningen van de sluisen." Andere typen BWO-voorzieningen zijn hefdeuren en balgstuwen, ofwel opblaasbare dammen. De BWO's zijn in vergetelheid geraakt en dat is niet vreemd. Hofman: "Ze mochten alleen ingezet worden tijdens de oorlog. Bovendien vielen ze aanvankelijk onder het beheer van de provincies. Pas toen de wet BWO werd opgeheven in 1989, kregen de waterschappen ze in bezit. Hier kregen ze echter hooguit even de aandacht omdat er gebakkeleid moest worden over de kosten van achterstallig onderhoud."

Hofman, die destijds betrokken was bij de overdracht van de BWO's aan de waterschappen, springt niet als enige in de bres voor de vergeten voorzieningen.

Robin Biemans, organisator van het symposium, zegt: "Nederland staat voor zware opgaven op het gebied van waterveiligheid, zeker nu het klimaat verandert, de zeespiegel stijgt en we vaker te maken krijgen met piekbuien. STOWA onderzoekt hoe we Nederland beter kunnen beschermen tegen wateroverlast. Daarbij kijken we niet alleen naar dijken, maar ook naar het

totale systeem. Waarom zouden we beschikbare middelen niet inzetten om het veiligheidsniveau te vergroten en de kosten te drukken?"

Meerlaagsveiligheid

Voor de inzet van BWO's bij het verbeteren van de waterveiligheid is veel te zeggen. Het Hoogwaterbeschermingsprogramma noodzaakt de waterschappen de komende jaren om fors te investeren in het toekomstbestendig maken van de primaire waterkeringen. Het Deltaprogramma, waar het Hoogwaterbeschermingsprogramma onder valt, vraagt echter expliciet om zogeheten meerlaagsveiligheid. Hofman: "Als preventieve maatregelen niet volstaan, moeten we barrières hebben die overstromingswater naar bergingsgebieden leiden. De boezemscheidingen uit de Koude Oorlog zijn hiervoor prima geschikt. Ook binnen de derde laag, als onderdeel van calamiteitenplannen, kunnen BWO's een rol spelen. Net als zandzakken en noodpompen."

En als er geen oorlog of wateroverlast dreigt? Ook dan kunnen de BWO's van pas komen, stelt Hofman. Bijvoorbeeld tijdens neerslagtekorten, zoals afgelopen zomer. Als het waterpeil op de rivieren daalt en zilt water landinwaarts stroomt, kunnen boezemscheidingen voorkomen dat zilt water in de polders schade aanricht aan landbouwgewassen van

BWO-kering in het beheersgebied van het 'Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht' (Beeld provincie Zuid-Holland)

agrariërs. Verder kunnen de BWO's helpen voorkomen dat vervuilingen of besmettelijke ziektes, zoals mond- en klauwzeer, zich verspreiden.

Erfgoedopvatting verbreden

Hoewel Hofman zich soms net een zendeling voelt, is het niet zo dat er bij de waterschappen geen enkel besef is van erfgoed. Tijdens de jaarlijkse Open Monumentendagen in september stellen de waterschappen monumenten open voor het publiek en veel waterschappen hebben informatie over waterstaats-erfgoed digitaal ontsloten. Wetterskip Fryslân heeft een zelfstandige stichting opgericht, die erfgoedobjecten beheert en ook de waterschappen Hollandse Delta en Drents Overijsselse Delta maken werk van de bescherming van erfgoed. Maar de BWO's staan nog niet op de radar. Akke de Vries, watererfgoed-specialist van De Waterfabriek, ziet ook dat waterschappen hun blik op erfgoed moeten verbreden. "Waterschappen hebben vaak nog een traditionele erfgoedopvatting", zegt ze. "Deze is gericht op bijzondere gebouwen en kunstwerken, maar niet op grote historische landschappelijke systemen, zoals BWO's. Waterschappen kijken nog te weinig naar mogelijkheden om deze oude watersystemen te gebruiken voor de huidige wateropgaven."

Om waterschapserfgoed in te kunnen zetten voor de waterveiligheid, lijken een goede definitiebepaling en het uitvoeren van een erfgoedinventarisatie de eerste stap. Daarbij moeten uiteraard ook de bijzondere waterstaatkundige constructies uit oorlogstijd worden meegenomen, aldus de deskundigen. •

4. Eerste element boven de opening

5. Eerste element in de Sponningen

